

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Стефаник В. Камінний хрест / упорядкування текстів, передмова І.М. Андруссяка. Київ : Школа, 2007. 272 с.
2. Василь Стефаник у критиці та спогадах : статті, висловлювання, мемуари / упоряд., вступ. стаття та прим. Ф. Погребенника. Київ : Дніпро, 1970. 482 с.
3. Гнідан О.Д. Василь Стефаник : Життя і творчість : посібник для вчителя. Київ: Радянська школа, 1991. 222 с. URL: <https://cutt.ly/mJ7ePZf> (дата звернення: 20.06.2022).
4. Василь Стефаник – художник слова / редкол.: В.В. Грещук, В.І. Кононенко, С.І. Хороб. Івано-Франківськ : Плай, 1996. 272 с. URL: <https://cutt.ly/HJ7egPp> (дата звернення: 21.06.2022).
5. Піхманець Р. Іван Франко і Василь Стефаник : взаємини на тлі доби : монографія / НАН України, Інститут українознавства при Прикарпатському національному університеті ім. Василя Стефаника, Львівське відділення Інституту літератури імені Т.Г. Шевченка; наук. ред. М.З. Легкий. Львів, 2009. 262 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/1364377/> (дата звернення: 20.06.2022).
6. Слоновьовська О.В. Василь Стефаник : маестро української новели : монографія. Івано-Франківськ : Місто-НВ, 2021. 280 с.
7. Косташук В.А. Володар дум селянських : 2-е вид., доп. Ужгород : Карпати, 1968. 190 с.
8. Гоян Я. Дорога : літературний портрет Василя Стефаника : 2-е вид. Київ : Веселка, 2005. 72 с.
9. Процюк С. Троянда ритуального болю. Роман про Василя Стефаника. Київ : Академія, 2010. 184 с.
10. Горак Р. Кров на чорній ріллі : есе-біографія Василя Стефаника. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 608 с.
11. Горак Р. Василь Стефаник : художньо-есеїстичне видання : у 3-х кн. Львів : Априорі, 2015.
12. Стефаник В. Зібрання творів : у 3 т. у 4-х кн. / редкол. : С. Хороб (голова), Є. Баран, Р. Голод та ін. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2020.
13. Словник української мови : у 20 т. / Київ : Український мовно-інформаційний фонд НАН України, 2010-2021. URL: <https://cutt.ly/jKwwAU4> (дата звернення: 20.06.2022).
14. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. С. 243-245. URL: <http://surl.li/berdv> (дата звернення: 20.06.2022).

УДК 811.161.2'37:23

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.23.1.3>

**АСОЦІАТИВНЕ ПОЛЕ КОНЦЕПТУ ВІЙНА
У СВІДОМОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ**

**ASSOCIATIVE FIELD OF THE CONCEPT OF WAR
IN THE PERSPECTIVE OF UKRAINIAN YOUTH**

Близнюк К.Р.,

orcid.org/0000-0001-8394-3079

кандидат філологічних наук,

*старший викладач кафедри загального і слов'янського мовознавства
Національного університету «Києво-Могилянська академія»*

Скідченко Р.О.,

orcid.org/0000-0001-8394-3079

студент II курсу факультету гуманітарних наук

Національного університету «Києво-Могилянська академія»

Концепт ВІЙНА супроводжує людство увесь період його існування, проте слова на позначення війни в індоєвропейських мовах первісно мали зв'язок із мисливством, а не міжлюдськими конфліктами. У сучасній українській мові слово «війна» тлумачать як боротьбу між державами чи суспільними класами або як суперечку, ворожнечу з ким-небудь. Дослідження концепту ВІЙНА на матеріалі текстів художньої літератури, фольклору та психолінгвістичних експериментів засвідчують домінування емоційних складників у його структурі. Метою пропонованого дослідження є аналіз асоціативного поля концепту ВІЙНА, що сформувалося у свідомості української молоді з початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації. Для досягнення поставленої мети у квітні 2022 р. було проведено вільний асоціативний експеримент серед представників української молоді віком від 15 до 30 років. 1009 анкет було відібрано для аналізу. Респонденти назвали 1522 асоціації на стимул «війна», найчастотнішими з яких є *смерть*,

біль, страх, кров, жах. У структурі асоціативного поля чітко простежуються ядро, приядерна зона, напівпериферія і периферія. На рівні ядра та приядерної зони помітне домінування емоційного над візуальним у свідомості молодих українців, що стали безпосередніми учасниками чи жертвами війни, а не сторонніми спостерігачами. Всього 5% реакцій у полі мають позитивну конотацію, загалом асоціативне поле концепту ВІЙНА є негативно конотативним. У дослідженні заперечено кваліфікацію реакцій-атрибутів війни як нейтральних. Наголошено, що в контексті війни вони є символами смерті й руйнувань, тому набувають негативних конотацій, що підтверджують асоціативні ланцюжки, названі респондентами. У структурі асоціативного поля найчастотнішими є реакції, що характеризують фізичний, психологічний та моральний стани людини. Також високочастотними є позначення воєнних реалій: побуту цивільного населення, життя військових, атрибутів війни та воєнних дій. Важливе місце у структурі асоціативного поля посідають власні назви та числові асоціації, пов'язані з важливими для українців місцями, постатями, датами. Викривальну та засуджувальну функцію виконує обсценна лексика. Низькочастотними в асоціативному полі є вербально складені асоціації, що увиразнюють та якісно доповнюють словесний образ війни у свідомості молодих українців.

Ключові слова: концепт, асоціація, асоціативне поле, вільний асоціативний експеримент, мовна картина світу.

The concept of WAR accompanies humanity throughout its existence, but the words for war in Indo-European languages originally had to do with hunting, not interpersonal conflicts. In the modern Ukrainian language, the word "war" is interpreted as a struggle between states or social classes or as a dispute, enmity with someone. Studies of the concept of WAR based on the materials of fiction, folklore, and psycholinguistic experiments show the dominance of emotional components in its structure. The purpose of the proposed study is to analyze the associative field of the concept of WAR, which was formed in the minds of Ukrainian youth with the beginning of a full-scale invasion of the Russian Federation. To achieve this goal in April 2022, a free associative experiment was conducted among representatives of Ukrainian youth aged 15 to 30 years. 1009 questionnaires were selected for analysis. Respondents named 1,522 associations for the "war" stimulus, the most common of which are *death, pain, fear, blood, and horror*. In the structure of the associative field, the core, the semicore, the semiperiphery, and the periphery are clearly traced. At the level of the core and the semicore, the dominance of the emotional over the visual is traced in the minds of young Ukrainians who have become direct participants or victims of the war, rather than outside observers. Only 5% of reactions in the field have a positive connotation, in general, the associative field of the concept of WAR is negatively connoted. The study denies the qualification of reactions-attributes of war as neutral. It is emphasized that in the context of war they become symbols of death and destruction, so they acquire negative connotations, which confirm the associative chains named by the respondents. In the structure of the associative field, the most frequent are the reactions that characterize the physical, psychological, and moral state of man. Signs of military realities are also high in frequency: the life of the civilian population, the lives of the military, the attributes of war and hostilities. A prominent place in the structure of the associative field is occupied by proper names and numerical associations connected with important places, figures, and dates for Ukrainians. Cursing performs an accusatory and condemnatory function. Verbally composed associations have a low frequency in the field, they qualitatively complement the verbal image of war in the minds of young Ukrainians.

Key words: concept, association, associative field, free associative experiment, linguistic picture of the world.

Війна як суспільне явище супроводжує людство від найдавніших часів його існування, проте спільнокореневі з відповідним словом лексеми в індоєвропейських мовах первісно мали зв'язок не так із зіткненням людей, як із полюванням. «Етимологічний словник української мови» фіксує приклади з багатьох мов світу, де пов'язані з цим поняттям слова означають бажати, бігати, ганяти, переслідувати, скакати, мчати і полювати, а саму одиницю «війна» виводить із праіндоєвропейських коренів **ueia-*, **uei-* зі значенням «прагнути, домагатися, гнатися» [1, с. 431]. Водночас для сучасних носіїв української мови знайомими й традиційними будуть значення слова «війна», окреслені у тлумачних словниках (11-томний і 20-томний «Словники української мови» містять ідентичні дефініції): «1. Організована збройна боротьба між державами, суспільними класами тощо. 2. перен. Стан ворожнечі між ким-небудь; суперечка, сварка з кимсь; боротьба» [2, с. 669; 3]. У межах базової семантики такого визначення війни цілком достатньо, проте незаперечним є той факт, що війна – це явище, пов'язане з багатьма подіями, їхніми умовами, наслідками, учас-

никами, чії стани та почуття відобразатимуться у мовній картині світу набагато більшою кількістю одиниць, ніж зафіксовано у словниках, тому дослідження концепту ВІЙНА у різних його мовних виявах є надзвичайно цікавим для дослідників.

Найчастіше українські мовознавці вивчають концепт ВІЙНА на матеріалі художньої літератури. С. Богдан ідентифікує зв'язки цього концепту в епістолярії Лесі Українки з концептами БИТВА, ВОРОГ, ВІЙСЬКО і протилежним за значенням та оцінкою – МИР [4]. Н. Бойко досліджує специфіку лексико-семантичного поля концепту ВІЙНА у кіноповісті О. Довженка «Україна в огні» й доходить висновку, що «до структури концепту ВІЙНА входить певна кількість інших повноцінних концептів...» [5, с. 121], і називає серед них такі: ЗБРОЯ, БИТВА, СМЕРТЬ, КРОВОПРОЛИТТЯ, ВТРАТА, СЛЪОЗИ, СТРАЖДАННЯ. ВОРОГ, СТРАХ, РОЗЛУКА, ВІРА, ПЕРЕМОГА, АРМІЯ, БІЛЬ, КРОВ та ін. Н. Бондар простежує зв'язок війни з концептами-архетипами ВОДА і ВОГОНЬ у творчості братів Тютюнників [6]. В. Верьовкін, аналізуючи український пісенний фольклор, пов'язує концепт ВІЙНА із концептами ВОРОГ,

ЧУЖИЙ, ДОБЛЕСТЬ, ЛИЦАРСТВО, ПОЛОН/НЕВОЛЯ, ПОРАЗКА, РАНА, ГАНЬБА, СМЕРТЬ [7]. Особливості репрезентації концепту ВІЙНА у текстах сучасних письменників досліджують О. Барташук, А. Ніколаєва, М. Тарасюк та А. Огар. Мовознавці звертають увагу на нові зв'язки, окрім названих вище, з поняттями «бруд», «брехня», «гроші», «волонтери», «ветерани» [8; 9]. Як бачимо, зафіксовані у текстах уявлення про війну від найдавніших часів виявляли відношення з базовим набором – ворог, битва, кров, біль, страх тощо, проте зазнавали модифікацій, залежно від обставин.

Актуальний донедавна мовний образ війни фіксує розвідка Є. Васянович «Психолінгвістичний аналіз асоціативного поля «війна» як фрагменту мовної картини світу українських студентів-гуманітаріїв» (2020 р.) [10]. Це дослідження має для нас надзвичайну цінність, адже показує асоціації зі стимулом «війна» до повномасштабного вторгнення, отже дозволить порівняти, як змінювалися уявлення молодих українців про війну до і під час активних бойових дій.

Отже, мета нашого дослідження – аналіз асоціативного поля концепту ВІЙНА, що сформувався у свідомості української молоді з початком повномасштабного вторгнення РФ.

Для досягнення поставленої мети у квітні 2022 р. було проведено вільний асоціативний експеримент серед представників української молоді віком від 15 до 30 років. В експерименті взяли участь 1049 осіб, для аналізу відібрано 1009 анкет, що відповідали поставленій умові давати словесну асоціацію, а не дефініцію поняття. Експеримент мав комплексний характер: в анкеті, крім стимулу «війна», містилося ще 15 стимулів, пов'язаних із теперішніми реаліями, що дозволило краще зрозуміти особливості використання графічних та іншомовних елементів конкретним респондентом (випадкове чи умисне).

Загалом на стимул «війна» було отримано 1522 асоціації, найчастотнішими з яких є *смерть* (243 – тут і далі в дужках позначена частотність асоціації у сформованому полі), *біль* (145), *страх* (99), *кров* (66), *жах* (53). 265 асоціацій – одиничні, тобто трапилися тільки раз. 15 респондентів не назвали жодної асоціації на цей стимул, що можна пояснити складністю почуттів та неможливістю вкласти в окреме слово або кілька слів увесь комплекс думок про війну під час її активної фази.

У структурі асоціативного поля чітко простежуються ядро, приядерна зона, напівпериферія і периферія. Ядро є конденсованим і складається

із реакцій, що втілюють найтипівіші уявлення про війну *смерть* (243), *біль* (145), *страх* (99), *кров* (66), *жах* (53), на що вказують згадані вище дослідження концепту ВІЙНА в українській літературі. Водночас у розвідці Є. Васянович ядерними були асоціації *смерть* (48), *сльози* (31), *біль* (29), *страх* (24) і *зброя* (20) [10, с. 15]. Реакцію *сльози* (35) у нашому дослідженні зараховуємо до приядерної зони, а *зброя* (5) – до напівпериферії. Такий рух реакцій від ядра до периферії може бути зумовленим, по-перше, більшою кількістю учасників і зібраних реакцій у нашому експерименті (в експерименті Є. Васянович 100 і 565 відповідно), по-друге, домінуванням емоційного над візуальним у свідомості молодих українців, коли вони стали безпосередніми учасниками чи жертвами війни, а не сторонніми спостерігачами.

Приядерну зону асоціативного поля формують такі реакції: *сльози* (35), *втрати* (26), *горе* (26), *росія* (24), *зло* (22), *ненависть* (21), *страждання* (19), *вибухи* (16), *геноцид* (16), *перемога* (16), *закінчиться* (14), *руйнування* (14), *вбивства* (13), *Буча* (11), *жахіття* (11), *злочин* (11), *розруха* (11), *голод* (10), *мир* (10), *руїна* (10). Більшість реакцій є універсальними й можуть асоціюватися з будь-яким конфліктом чи війною, проте особливу увагу привертають *росія* (24) і *Буча* (11). Назва цього містечка під Києвом стала відомою всьому світові після відкриття звірств російських окупантів, крім того, наш експеримент було проведено безпосередньо після деокупації Київщини, коли тільки почали надходити новини про здійснені там воєнні злочини, тому поява такої реакції була цілком очікуваною. Топонім *росія* також був передбачуваною асоціацією, особливу увагу привертає його графічне оформлення: 11 реакцій із 24 написані з малої літери, що засвідчує особисте ставлення опитаних до країни-агресора. Також це написання могло виникнути під впливом ЗМІ та громадських діячів, що перейшли на вживання малої літери, наприклад О. Авраменко відкрито запропонував не писати з великої слова, що викликають зневагу, осуд [11]. Один раз трапився специфічний варіант – *роССія*, що вирізняється синтезом орфографічних особливостей притаманних одночасно двом мовам: російській та українській. По-перше, тут знову бачимо оцінку в ставленні до країни через запис із малої літери. По-друге, респондент використав подовження свистячих звуків, наявне у російській мові – *Россия*, спеціально виділивши його, аби створити додатковий ефект комічності. Проте графічне виокремлення літер «СС» може також вказувати на проведення паралелей із нацистською військово-поліцейською

організацією Schutzstaffel, яка використовувала своїм символом подвоєну руно сігель, що у перевернутому вигляді нагадує літери ZZ – символи теперішньої збройної агресії.

Склад приядерної зони засвідчує ще одну відмінність результатів нашого експерименту від дослідження Є. Васянович. Зокрема лінгвістка зауважує: «Реципієнти майже не вдавалися до позитивної конотації у своїх асоціаціях: стимул ВІЙНА викликав лише два таких асоціата – *перемога* з частотою реакції 3 і *гідність*» [10, с. 15]. У нашому експерименті респонденти назвали такі реакції з позитивною конотацією: *перемога* (16), *закінчиться* (14), *мир* (10), *Україна* (6), *життя* (4), *свобода* (3), *воля* (2), *за незалежність* (2), *ми переможемо* (2), *наша* (2), *наша перемога* (2), *переможемо* (2), *хоробрість* (2), *велич* (1), *віра* (1), *Вірю в наше ЗСУ* (1), *герои* (1), *єдність* (1), *за свободу* (1), *згуртованість* (1), *патріотизм* (1), *рідні* (1), *священна* (1), *фенікс* (1). Зауважимо, що в одній із анкет була також зафіксована реакція *це мир*, що, на відміну від асоціації *мир*, яка може виступати антонімом до *війни* і вказувати на прагнення молодих українців, виявляє зв'язок із романом Дж. Орвелла «1984», адже може бути частиною цитати: «*Війна – це мир, свобода – це рабство, незнання – сила*» [12, с. 23], – тому швидше має негативну конотацію. Втім решта асоціацій є цілком позитивними, тому можемо зробити висновок, що у період активних бойових дій у свідомості української молоді випрацьовуються окремі позитивні асоціації з війною, спрямовані переважно на віру в її переможне завершення. Проте загальна частка такого типу реакцій в асоціативному полі становить всього 5%, що підтверджує результати попередніх досліджень, де асоціативне поле концепту ВІЙНА було негативно конотованим.

Хочемо також заперечити визначення асоціацій-воєнних атрибутів як нейтрально конотованих, зокрема до таких Є. Васянович зараховує реакції *танк*, *постріл*, *важкий транспорт* [10, с. 15]. Безперечно, у позавоєнному контексті у свідомості людини такі об'єкти можуть асоціюватися з нейтральністю: танк, наприклад, уявлятиметься декорацією на площі міста, постріл чи військовий транспорт – елементом параду. Проте в контексті війни вони стають символами смерті й руйнувань, що точно мають негативну конотацію. Цю тезу підтверджують асоціативні ланцюжки респондентів, де фігурували атрибути війни: 1) *кров*, *Буча*, *танк*, *горе*, *страх*; 2) *кров*, *Чернігів*, *танки*, *трупи*; 3) *смерть*, *танк*; 4) *ракети*, *винищувачі*, *вибухи*, *масові вбивства*;

5) *ракети*, *кров*; 6) *смерть*, *відчай*, *біль*, *літак*, *вибух*, *ракета*; 7) *вибухи*, *кров*, *руїна*; 8) *вибухи*, *страх*; 9) *жах*, *вибухи*; 10) *Росія*, *смерть*, *вибухи*, *страх* та ін. Аналізуючи асоціацію, варто зважати на її оточення, адже воно підказує ставлення людини до слова-стимулу. Загальна емоція названих ланцюжків лежить у негативному спектрі, тому й атрибути війни набувають негативних конотацій.

У структурі асоціативного поля концепту ВІЙНА найбільш репрезентованим є мікрополе реакцій, що характеризують фізичний, психологічний та моральний стани людини, її емоції: *смерть* (243), *біль* (145), *страх* (99), *жах* (53), *сльози* (35), *горе* (26), *ненависть* (21), *страждання* (19), *голод* (10), *страшно* (8), *крик* (7), *лють* (6), *розпач* (6), *тривога* (6) – хоча ця реакція може також бути зарахована в атрибути війни через явище омонімії (тривога як стан і повітряна тривога), *плач* (5), *депресія* (4), *відчай* (4), *злість* (4), *агресія* (2), *гнів* (2), *невизначеність* (2), *сум* (2), *надія* (2), *агонія* (1), *безсилля* (1), *скорбота* (1), *самотність* (1), *образа* (1), *відраза* (1), *осуд* (1). Цілоком очікувано більшість реакцій позначають негативні емоції та стани, що з одного боку пов'язані з переживанням болю від втрат, а з іншого – спрямовані на засудження й ненависть до ворога.

Ще одне кількісно велике мікрополе «воєнні реалії» характеризує побут цивільного населення, життя військових, атрибути війни та особливості воєнних дій. До його складу зараховуємо такі реакції: *смерть* (243), *кров* (66), *втрати* (26), *вибухи* (16), *геноцид* (16), *руйнування* (14), *вбивства* (13), *розруха* (11), *голод* (10), *руїна* (10), *жертви* (7), *реальність* (6), *тривога* (6), *зброя* (5), *звалтування* (5), *бомби* (4), *танки* (4), *ракета* (3), *обстріли* (3), *битва* (3), *трупи* (3), *літаки* (2), *підвал* (2), *постріли* (2), *бомбардування* (1), *бомбосховище* (1), *гармати* (1), *винищувачі* (1), *спис* (1), *ЗСУ* (1). Це мікрополе можна членувати на кілька напрямів асоціювання: 1) військове устаткування – номінації військової техніки та зброї; 2) воєнні дії; 3) наслідки воєнних дій. Вирізняється одинична асоціація *бомбосховище*, адже її словникове значення – це «спеціально обладнаний захисток від авіабомб і артилерійських снарядів» [2, с. 216], проте в умовах російського вторгнення в неї з'явилося додаткове значення – друга домівка, де безпечно, адже люди під час наземних бойових дій або ракетних обстрілів стали жити у бомбосховищах.

Важливе місце у структурі асоціативного поля концепту ВІЙНА посідають власні назви, серед них респонденти згадали такі: *росія* (24),

Україна (12), Буча (11), путін (5), Маріуполь (4), Донбас (2), Сирія (2), Арестович (1), Чечня (1), Московія (1), Гостомель (1), путлер (1), рашка (1), Харків (1), СРСР (1). Буча, Гостомель, Донбас, Харків, Маріуполь стали центрами бойових дій і воєнних злочинів, тому ці топоніми набули символічного значення від початку повномасштабного вторгнення: для українського суспільства вони є уособленням масових розстрілів, згвалтувань, голоду, руїни і навіть геноциду. Варто звернути увагу на реакцію *путін*, адже, як і в асоціації *росія*, учасники порушили орфографічні правила, написавши 4 рази із 5 прізвище президента із малої літери, щоб продемонструвати негативну оцінку. Підсилення негативної оцінки і порівняння російського президента з А. Гітлером реалізувалося в асоціації *путлер*. Негативні та викривальні конотації має також реакція *рашка*. Топоніми *Сирія* і *Чечня* спали на думку опитаних через збройні конфлікти Росії: дві російсько-чеченські війни (1994–1996 рр., 1999–2009 рр.) та інтервенція Росії в Сирію (2015–триває й досі). *Московія*, *СРСР* могли виникнути як альтернативні назви Російської Федерації, що з одного боку вказують на її імперське та тоталітарне минуле, а з іншого – заперечують право цієї країни послугоуватися назвою з коренем рус-/рос-. Специфічною для теперішнього повномасштабного вторгнення є реакція *Арестович* – прізвище українського військового оглядача та позаштатного радника голови Офісу Президента України Олексій Арестовича, що з початку російського нападу веде постійну комунікацію з населенням.

Вирізняються серед аналізованих реакцій числові асоціації: *8 років* (3), *2014* (2), *24* (1), *1939 рік* (1), *2 світова* (1), *24 лютого* (1), *24.02.2022* (1), *2022* (1), *триває з 1169* (1). Тут спостерігаємо три головні напрями асоціювання: напад Росії на Україну 8 років тому 2014 року; 24 лютого 2022 року як дата початку повномасштабного вторгнення; паралелі з Другою світовою війною і нападом на Польщу зокрема. Специфічна реакція *триває з 1169* є наслідком аналізу конкретного періоду історії України та синтезування логічного висновку на основі конкретних фактів у свідомості учасника: 1169 р. відбулося розорення Києва коаліцією 11 князів, яку зібрав Володимиро-Суздальський князь Андрій Боголюбський і очолив його син Мстислав Андрійович. Респондент спирається на власні знання з історії та проводить додаткові паралелі, що не мають широкої репрезентації в публічному дискурсі, на відміну від порівнянь із Другою світовою.

Викривальну та засуджувальну функцію виконує обценна лексика: *сука* (4), *фігня* (2), *хуйово* (2), *для дебілів* (1), *ідіотизм* (1), *це нізда* (1), *шизик* (1), *нахуя она* (1). Крім того, такі асоціації є емоційно-експресивно забарвленими, вони дозволяють учасниками експерименту максимально виявити негативне ставлення та негативні емоції, засудити війну саму по собі й тих, хто її почав та веде.

Асоціація *сука* також могла виникнути під впливом пісні гурту «Скрябін» «Сука-війна», де чуємо такий приспів: *«Ну і хто тебе кликав, чому ти прийшла, / Стара проститутка, сука-війна? / Хто тобі платить за наші тіла? / Скільки це тобі треба, яка їх ціна?»* [13]. Ще один респондент дав асоціації пісенного походження *гілля калини похилилося* (1), *скільки це забере вона* (1), що є цитатами із твору гурту «Океан Ельзи» «Не твоя війна», де приспів, тобто та частина, що найбільше повторюється, потім запам'ятовується й виринає у свідомості мовця як цілісна автоматична асоціація з війною, має такі слова: *«Гілля калини похилилося. / Мама, кому ж ми молилися? / Скільки їще забере вона / Твоїх дітей, не твоя війна?»* [14].

Низькочастотними в асоціативному полі є вербально складені асоціації: *найгірше в світі* (3), *зруйновані міста і села* (2), *ми перемаємо* (2), *найстрашніше в житті* (2), *наша перемога* (2), *невинні люди* (2), *скоро закінчиться* (2), *смерть невинних* (1), *смерть невинних людей* (1), *глибокий біль* (1), *душевний біль* (1), *Біль, біль, біль, біль, біль. Трильйон разів біль* (1), *більше ніколи* (1), *братська могила* (1), *брудні окопи* (1), *страх за життя рідних* (1), *багато пролитої крові* (1), *дарма пролита кров* (1), *перемога України* (1), *битва за існування* (1), *битва за суверенітет* (1) та ін. Як і пісенні асоціації, вони увиразнюють та якісно доповнюють словесний образ війни у свідомості молодих українців, деталізують їхні переживання, оцінки, прагнення та враження від війни.

Аналізуючи лексико-семантичне поле концепту ВІЙНА Н. Бойко доходить висновку: «Специфіку семантичної структури ключової одиниці лексико-семантичного поля концепту ВІЙНА вбачаємо в тому, що до неї може входити значна кількість контекстуально актуалізованих компонентів, які відображають найрізноманітніші негативні риси війни, виявляють широкий діапазон експресії, об'єктивуючи ядерний концепт опосередковано, через інтенсифіковані семантично, метафоризовані (метонімізовані) емоційну й почуттєву сфери людини» [5, с. 127]. Схожу ситуацію фіксуємо в зібраному асоціа-

тивному полі. Водночас хочемо наголосити на тому, що всі одиниці поля діляться на дві групи, залежно від спрямованості на ворога чи на себе самого. Асоціації, пов'язані з ворогом, мають виключно негативну конотацію, вказують на агресію й ненависть до нього, застосовують графічне увиразнення, трансформації та цитування для викриття і засудження його жажливих дій. Асоціації, спрямовані на самого себе, діляться на кілька груп. Найбільша з них має негативну коно-

тацію, бо фіксує болісні досвіди, почуття, стани та наслідки війни для українців. Проте асоціативний експеримент також показав окремі позитивні асоціації, що засвідчують віру в перемогу України, її здатність відстояти свою територіальну цілісність і суверенітет. Перспективою дослідження вбачаємо проведення наступних асоціативних експериментів для відстеження змін у вербальному образі концепту ВІЙНИ у свідомості молодих українців із її перебігом та, сподіваємося, завершенням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Етимологічний словник української мови: В 7 т. Т. 1 : А–Г / Ред. кол. : О. С. Мельничук (гол. ред.), І. К. Білодід, В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наукова думка, 1982. 632 с.
2. Словник української мови : в 11 т. / ред. І. К. Білодід ... [та ін.] ; Академія наук Української РСР, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Т. 1 : / ред. тому: П. Й. Горещкий та ін.. К. : Наукова думка, 1970. 799 с.
3. Словник української мови: у 20 т. / НАН України, Укр. мов.-інформ. фонд: вебсайт. URL: <https://sum20ua.com/> (дата звернення: 01. 06. 2022).
4. Богдан С. Вербалізація війни в епістолярних текстах Лесі Українки. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія Мовознавство. Тернопіль : ТНПУ, 2014. Вип. 2 (24). С. 43–49.
5. Бойко Н. (2021). Специфіка лексико-семантичного поля концепту «війна» в кіноповісті О. Довженка «Україна в огні». *Література та культура Полісся*, № 102. Серія «Філологічні науки». № 17. С. 116–130.
6. Бондар Н. Образні модифікації концепту війна в текстопросторах братів Тютюнників. *Філологічні науки*. 2016. Вип. 23. С. 111–118.
7. Верьовкін В. Український пісенний фольклор як сфера вербалізації концепту ВІЙНА. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2012. № 12. С. 42–45.
8. Бартацук О., Ніколаєва А., Тарасюк М. Вербалізація концепту «війна» в романі Г.Вдовиченко «Маріупольський процес». *Філологічний дискурс: зб. наук. праць / гол. ред. Віталій Мацько*. Хмельницький: ХГПА, 2020. Вип.11. С.78–91.
9. Огар А. Вербалізація концепту ВІЙНА в сучасному художньому дискурсі. *Рідне слово в етнокультурному вимірі: збірник наукових праць*. Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2019. С.38–47.
10. Васянович Є. Психолінгвістичний аналіз асоціативного поля війна як фрагменту мовної картини світу українських студентів-гуманітаріїв. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Том 31 (70) № 1 Ч. 1. 2020. С. 13–17.
11. Чи існує правило, яке дозволяє писати «росія» з маленької букви: пояснив мовознавець Олександр Авраменко. 2022. 1+1 : вебсайт. URL: <https://1plus1.ua/snidanok-z-1-1/novyny/ci-issue-pravilo-ake-dozvolae-pisati-rosia-z-malenkoi-bukvi-roasniv-movoznavec-oleksandr-avramenko> (дата звернення: 04. 06. 2022).
12. Орвелл Дж. 1984 / пер. з англ. Віктор Шовкун ; Київ : Видавництво Жупанського, 2015. 312 с.
13. Сука-війна. *Нотатки про українську музику* : вебсайт. URL: <https://notatky.com.ua/tekst-pisni-skryabin-suka-vijna/> (дата звернення: 10. 06. 2022).
14. Не твоя війна. *Нотатки про українську музику* : вебсайт. URL: <https://notatky.com.ua/ocean-elzy-netvoya-vijna-tekst-pisni/> (дата звернення: 10. 06. 2022).